

זכרונות מהאסאג וארטה בצ'נסטוחובה

חלק מעדות שניתנה ביד ושם: ויקטור (ישעיהו דוד) קלפהולץ

ויקטור (ישעיהו דוד) נולד בקרקוב בשנת 1925. בסוף שנת 1942 הועבר יחד עם עוד קבוצת יהודים וביניהם אחיו, חיים חנוך (הנייק), ממחנה פלאשוב לעבודת כפיה במפעל התחמשות האסאג וארטה בצ'נסטוחובה.

ויקטור ואחיו חיים חנוך ז"ל, שרדו את השואה. להלן זיכרונותיו של ויקטור מתקופת שהותו בהאסאג וארטה בצ'נסטוחובה. תמלול מדוייק מהעדות שנתן ויקטור ליד ושם:

....."כשהיינו במחנה פלאשוב, יום אחד, לקחו אותנו למעלה לגת (אמון גת מפקד המחנה), ימח שמו וזכרו. הוא מקבל אותנו למעלה ואומר לנו: אתם תשארו פה רק כמה ימים ואתם נוסעים לעבודה למקום אחר. אנחנו בודאי שלא האמנו. אנחנו לא עבדנו למעלה אף יום. אחרי 3-4 ימים, אחרי הצהריים, בבלוקים אומרים: כל האוסטבאן לאפלפלאץ. אנחנו יוצאים כולם, סופרים אותנו. האס.אס. מאן יורד עם גת ביחד לרמפה שם עמדה הרכבת. אני רואה שכתוב על הקרון צ'נסטוחובה. האמנו, לא האמנו. הכניסו אותנו לתוך הקרון. אני חושב שנתנו לכל אחד רבע לחם גם כן ואנחנו נכנסנו לתוך הקרונות תוך כמה שעות. אני חושב שלמחרת בבוקר הגענו ממש לצ'נסטוחובה. שם היה לפני המלחמה מפעל למזרונים, מזרונים פולנים, שהם שמו בתוך המזרונים קש. לא היו באראקים (צריפים) שם. היה שם אולם גדול אחד, אפוא שלפני המלחמה היה המפעל של המזרונים ובתוכו אנחנו עוד מצאנו מזרונים שמזה אחר כך יצרנו לעצמנו מכנסיים ז'קטים, כי היינו בלי שום דבר. אחר כך ידענו שהיה בצ'נסטוחובה עוד כמה. זה היה האסאג וארטה-ורקה, ועוד פעם אני חוזר על אותו דבר: אני בטוח שזה כבר היה בסוף 1943 או אוקטובר 1943. נדמה לי משם לא יצאה אף פעם אף קופסה אחת של כדורי אקדח וכדורי מכוונת יריה. שמו שם מאות מכוונות הכי יקרות והכי חדשות, ועבדו, ופסלו 99 אחוז בגלל שאנחנו לא היינו מסוגלים לעשות כמו שהם רצו ובכל זאת לא גמרו את המפעל. עוד פעם אותו דבר. חיו שם 100 פרזיטים, כמעט אף אס.אס. מאן אחד, חוץ מהשף של בארטנשלגר (BARTENSEZLAGER) שבא מסקרז'ישקו קמיינה. וורקשוצים היו רק אוקראינים. היו מאות אזרחים - מהנדסים, טכנאים, צעירים, גרמנים. אנחנו ידענו. רואים אותם מסתובבים ולא עושים דבר. המחנה הזה היה טוב מאד, חוץ מדבר אחד-רעב שאין להשוות. אין לדעת את הרעב הזה חוץ מהרעב שהיה בגרמניה אחר כך. היה רעב כל כך גדול שיש לי בראש משהו, שאם אני אספר את זה אז אתה תדע הכי טוב איזה רעב זה יכול להיות.

עשו שם לטרינה (בית שימוש), חור בקרקע, אולי 4-5 מטר עומק, אולי 8-10 מטר רוחב, מסביב היו קרשים והגרמנים היפים האלה שבאו לשם צילמו אותנו. הם צילמו מכל צד, הלכו למטה, הלכו למעלה צילמו איך היהודים..... אני זוכר כמו היום, הרעב היה כל כך גדול, אחד גנב מהשני. אם לא גמרת את חתיכת הלחם שקיבלת במקום - היו הורגים אותך. לא היו שם שום אוקראינים, רק יהודים שלנו.

אם אנחנו רצינו קצת לנוח, אז אפוא הלכנו? ללטרינה. שם אפשר היה לשבת 5-10 דקות. כל שני וחמישי היתה דיזנטריה. ישבנו, ופתאום יום אחד אנחנו יושבים שם ובחור אחד צועק "הלחם שלי, הלחם שלי!" הוא ישב ובתוך הכיס של המכנס היה לו חתיכת לחם והיא נפלה פנימה וזה כבר הגיע אולי למטר למעלה כל הצואה הזאת. הוא ביקש ברחמים: תעזרו לי, תעזרו לי להוציא את הלחם. אנחנו לא היינו יכולים לעשות. אז הוא אמר: אתם יודעים מה? תחזיקו אותי טוב ברגליים. אני אנסה לתפוס את זה. ואני נשבע לך שעשינו את כל המאמצים והוא הגיע לחתיכת הלחם הזאת הוא רחץ אותה ואכל אותה ואמר לנו חמישים פעם תודה

רבה. זה היה הדבר היחידי שהיה במחנה הזה - הרעב. יומם ולילה אתה רק חושב על זה. אתה רק חושב מה אתה תוכל לאכול. אתה לא חושב על שום דבר אחר.

היה שם בארטנשלאגר, שמפעם לפעם גם כן רצח, אחד טננבאום מוורשה הוא רצח, אני זוכר את זה כמו היום. הוא תפס אותנו שפולני אחד יביא לו כמה תפוחי אדמה. אני זוכר את זה כמו היום.

מהמפעל יצאו צינורות עם אויר חם, מהקיטור, אז הוא שם שם בתוך משהו, בתוך שקיות, את ה-3 תפוחי אדמה ליד זה, והסתכל 3 מטרים מרחוק, זה יוצא קיטור חזק מהמפעל. פתאום מעבר לפינה בא הבארטנשלאגר הזה ורואה את היהודי שם ושואל אותו: מה זה? אז הוא מספר לו שהוא מצא באיזה שהוא מקום את זה. הוא רצח אותו על המקום. זאת אומרת הם היו מסוגלים, אם הוא הרג עוד כמה יהודים אז הוא קיבל עוד צל"ש, הוא רצה לעשות את זה.

שאלה: השתדל לעשות את זה?

תשובה: היו גם דברים אחרים. היו גם דברים שהקומנדנט מהיידישע פוליצי, מהמשרה היהודית מאותו מחנה הציל יהודים. נניח שהוא הלך אתו ביחד והם ראו משהו כזה, אז היהודי הזה לקח אותו. זה היה גוטמן אחד מז'ישוב, ואמר: מה אתה עושה? ונתן לו נניח סטירה אחת ובעיטה אחת ואמר לו: תעלם. והוא נעלם. עד שהגרמני בא הוא כבר לא היה פה.

אנחנו היינו שם עד ינואר 1945. בתחילת ינואר 1945, תאר לך איזה רעב היה שם, אנחנו היינו עם פולנים ביחד, כל זמן שהיה למישהו למכור, באו לשם יהודים מגטו לודז', אז הם בך מתוך הרעב של גטו לוגז' שזה של שנים. אנחנו היינו ברעב רק שנה, והם היו שנים. הם באו כמו לורדים, ממש עם חליפות, בגלל שהגטו התרוקן והתרוקן וכל אחד לקח מה שרצה. כל זמן שהיה להם, אז הפולנים הביאו להם פת לחם בשביל זה. ברגע שכבר לא היה לו, אז לא ראיתי אף פולני אחד שנתן לי פעם משהו בלי תמורה. גרמני נתן לי פעם משהו. פולני לא. אני לא יודע למה.

בינואר 1945 אנחנו עבדנו עם הפולנים. עד יום שישי הם עבדו איתנו. לא אמרו לנו שום דבר. אנחנו היינו מנותקים. אולי הפרוטקציוניסטים ידעו. אנחנו לא ידעו.

באמצע הלילה, בין שבת ליום ראשון, זה היה צריך להיות ה-10 לינואר, אפל. שמות. אני שומע את השם שלי. האח שלי שומע את השם שלו. החוצה כולם.

שאלה: מפנים את כולם?

תשובה: לא רק את השמות. הפרוטקציוניסטים מהמחנה עשו להם רשימה, ושלחו אותנו. אני שואל את האוקראיני: לאן אנחנו נוסעים? אז הוא אומר: אנחנו נירה בכס, ככה בקלות. לוקחים אותנו עוד פעם לפסי הרכבת. עד פעם לרכבת ונכנסים. אני חושב שלא קיבלנו שום דבר לאכול שם, בגלל שכבר לא היה. 3 ימים ו-2 לילות אנחנו נסענו מצ'נסטוחובה לזיימאר. בוימאר העלו אותנו לבוכוואלד. בבוכוואלד מוציאים אותנו מהקרונות. האס.אס. מאן סופר אותנו עם מכות גדולות החוצה ומעביר אותנו ללאגר פוליצי. בברכנאלד הגרמנים הפוליטיים הם היו אלה שנתנו את הטון. אנחנו היינו בבוכוואלד כמה ימים ספורים. בדקו אותנו. שם קרה שאני שיניתי את השם שלי מישיעיהו-דוד לויקטור. בדקו אותנו שם הכל. מורידים אותנו ואומרים שהולכים לקחת טוש. מורידים אותנו למטה ואנחנו עוד פעם לא יודעים מה זה. למזלנו הרב זה היה רק טוש (מקלחת). יצאנו ושמו אותנו במחנה הקטן, שזה היה רק מחנה טרנזיט (מעבר). אני לי מה קרה שם במחנה, נתן לכולנו 2-3 זריקות. מה הזריקות האלה אני לא יודע. למחרת בבוקר 15 בני אדם לא קמו מהמיטה ומתו בלילה. אני לא יודע מה זה היה עד עצם היום הזה. היינו בבוכוואלד 4-5 ימים. אמרו לנו: שולחים אותכם לדורה. אחד מהגרמנים סיפר לנו, לא אס.אס. מאן, אלא גרמני פוליטי שישב שם הרבה שנים, שדורה זה 99 אחוז מוות. ככה דוגרי בלי שום דבר. (בדורה הם עשו V1 V2, שם כל המפעלים היו בתוך האדמה).....